

ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΠΑΤΗΣ

Ταξιδεύοντας

ΑΛΒΑΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΣ

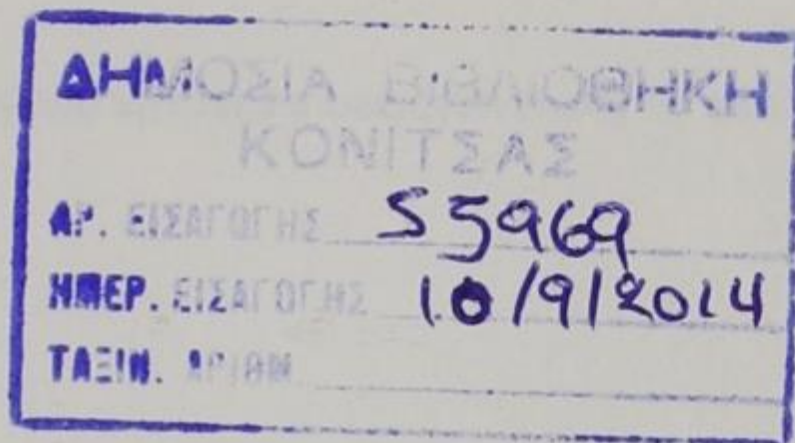
ΑΘΗΝΑ 1996

2/2

ΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΜΠΑΤΗΣ

Ταξιδεύοντας ΑΛΒΑΝΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Primo Shllaku

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1996

Κάθε γνήσιο αντίγραφο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα.

ISBN 960 - 7231 - 03 - 1

1η έκδοση: Ιούλιος 1996

Copyright: Εκδόσεις «**ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΣ**» για την ελληνική γλώσσα.

Συγγραφέας: **Ντίνος Κουμπάτης**

Στοιχειοθεσία

Σελίδοποίηση: Electropress 8959.004

Εξώφυλλο: **Robert Aliaj Dragot** «Η πλατεία Skënderbej στα Τίρανα».

Λάδι - ακρυλλικό σε μουσαμά. Διαστάσεις 1m x 0,90cm

Οπισθόφυλλο: Η λίμνη της περιοχής «Γαλάζιο Μάτι», από ψηλά.

Πρόλογος: **Primo Shllaku**, καθηγητής στο Ινστιτούτο Λογοτεχνίας της Σκόδρας.

Στους Ilirian Zhupa

Gjon Shllaku

Shkëlqim Hajno

Reshat Salaj

Nourus Shehu

Δημήτρη Τσιάμη

*που μέσα από τις σχέσεις τους και συζητήσεις μας
γνώρισα την ανθρώπινη Αλβανία*

Nt. K.

Memaliaj 17 Ιανουαρίου 1996

Αθήνα 12 Ιουλίου 1996

Εργα του ίδιου:

- «Για ένα καλύτερο θέατρο», Δοκίμιο., Εκδόσεις "Διόσκουροι" 1979.
- “Ο αγνοημένος προφήτης Άγγελος Σικελιανός” Δοκίμιο. Εκδόσεις “Γλάρος” 1981.
- “Ο Άγγελος Σικελιανός δίπλα στην Εύα Πάλμερ” Μονογραφία. Εκδόσεις Οργανισμού Επτανησιακού Θεάτρου 1981.
- “Ιλιάννα η ζωή μας τελειώνει στα τανκς” Μυθιστόρημα - ντοκουμέντο. Εκδόσεις “Διόσκουροι” 1982.
- “Ψυχή μου Ιερουσαλήμ” Ποίηση. Εκδόσεις “Λητώ” 1982.
- “Ωδή στην Ειρήνη” Ποίηση. Εκδόσεις “The Hellenic Roots Publications”, Τορόντο Καναδά 1986.
- “Πώς τραγουδάνε τα παιδιά” Ποίηση. Εκδόσεις “Το Καφενείο των Ιδεών”, 1986.
- “Ο Θάνατος της Πόλης” Ποίηση. Εκδόσεις “Διόσκουροι” 1987.

Στις εκδόσεις **ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΣ:**

«Τότε που ήμουν άλλος...», Διηγήματα. Αθήνα 1996.

Ο Ντίνος Κουμπάτης έχει τιμηθεί στον τομέα των Γραμμάτων, με τις εξής πιο κάτω ελληνικές ή διεθνείς διακρίσεις:

- 1982. Πρώτο βραβείο Δοκιμίου των Δελφικών Αμφικτιονιών.
- 1982. Τιμητικό δίπλωμα Πνευματικής Αναγνώρισης από τον Promitheas of Wishington.
- 1983. Βραβείο Αναγνώρισης της προσφοράς του στη διάδοση των ελληνικών Γραμμάτων στο εξωτερικό από την Canadian - Greek Alliance.
- 1986. Χρυσό μετάλλιο της Γαλλικής Ακαδημίας Γραμμάτων (Académie Française ès Lettres).
- 1986. Αριστείο για την προσφορά του στα Ελληνικά Γράμματα από τον Ευφορίωνα.
- 1986. Πρώτο βραβείο Ποίησης στο Borgo degli Artisti, Μιλάνο.
- 1987. Ανακηρύσσεται επίτιμο Ακαδημαϊκό μέλος στην Felguerias της Πορτογαλίας.
- 1988. Α! Βραβείο Θεατρικού έργου, Α! βραβείο διηγήματος από το λογοτεχνικό περιοδικό "Το κουτί της Πανδώρας".
- 1988. Πρώτο βραβείο Δοκιμίου από την Πανελλήνια Ένωση Λογοτεχνών.
- 1988. Βραβείο για την προσφορά του στο ελληνικό και το ευρωπαϊκό θέατρο από το Κίνημα Ελεύθερης Σκέψης και Πολιτισμού.
- 1989. Τιμητικό Δίπλωμα για την προσφορά του στα Γράμματα από το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων.
- 1990. Τιμητικό δίπλωμα από το Σύλλογο Λογοτεχνών και Φιλοτέχνων Αθηνών προς βράβευση δια εξαιρετη επιστημονική και πολιτιστική επίτευξη.
- 1991. Από τον ίδιο Σύλλογο δια εξαιρετη λογοτεχνική επίτευξη.
- 1992. Πρώτο βραβείο Δοκιμίου από το Σύλλογο των Δελφικών Αμφικτιονιών.
- 1993. Χρυσό Μετάλλιο από το Σύλλογο των Δελφικών Αμφικτιονιών.
- 1994. Πρώτο Βραβείο Διηγήματος από το Διεθνές Πνευματικό Πρακτορείο του Γιόχανεσμπουργκ.
- 1995. Δεύτερο βραβείο Διηγήματος από το Διεθνές Πνευματικό Πρακτορείο του Γιόχανεσμπουργκ.

Κριτικές μελέτες για το συγγραφικό έργο του Ντίνου Κουμπάτη, έχουν γράψει:

Η φιλόλογος κα Πόπη Πασπαλιάρη, η ποιήτρια και δημοσιογράφος κα Πόπη Ηλία Λαμπροπούλου και ο ποιητής και κριτικός ποίησης κ. Γιώργος Πετρόπουλος.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο γεννήθηκε για να μείνει. Ο γραπτός λόγος που πρέπει να ζήσει μόνο είκοσι τέσσερις ώρες λέγεται "εφημερίδα". Ο προφορικός λόγος που αυθημερόν δεν διαψεύδει τρεις φορές τον εαυτόν του δεν είναι "Καλή τηλεόραση". Ο Ντίνος Κουμπάτης καλλιτέχνης και δημοσιογράφος τα ήξερε όλα αυτά. Γι' αυτό και αποφάσισε να γράψει βιβλίο, τούτο το βιβλίο που μένει.

Η ιστορία - αυτή η κουτσομπόλα

Οι ελληνο-αλβανικές σχέσεις δεν έχουν μείνει για να κριθούν από μας αλλοτριωμένους απογόνους σ' αυτό το τέλος του αιώνα φορτωμένους όπως είμαστε με κόμπλεξ που πηγάζουν από ιστορικά φρεναρίσματα και φανατικές αυταπάτες ή από μη-κερδισμένες ευμάριες και ασφαλώς έξαφνες.

Ο ελληνικός και αλβανικός λαός, είναι σίγουρα γείτονες εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια χωρισμένοι και ενωμένοι, από μια δυναμική γραμμή, η οποία σαν υγιέστατο διάφραγμα, επέτρεπε μια ασταμάτητη αναπνοή κατά μήκος όλης της ζώνης της επαφής. Εκτός από τις αποικίες των Δωριέων που ανεβαίνουν μέχρι επάνω στη Δέξα, η ιστορία σωπαίνει. Μεγάλη τσιμουδιά. Το δυνάνομο "ιλλύρο-έλληνα" δεν φανερώνεται πουθενά σαν ορολογία. Σε σύγκριση με άλλες θερμές και διαλαλούμενες ζώνες φαίνεται να λείπει ένα από τα δύο στοιχεία αυτού του δυνάνομου. Η αρχαιολογία όμως επιβεβαιώνει την ύπαρξη των δύο πλευρών κατά όλο το μήκος της γραμμής της επαφής και της συνδιείσδυσης. Και η Ιστορία σωπαίνει. Σωπαίνει γιατί δεν υπάρχει σύγκρουση, δεν υπάρχει πόλεμος. Πάλι φταίμε εμείς που την Ιστορία την αντιλαμβανόμαστε σαν καταγραφή καταστροφών.

Οι αρχαίοι Έλληνες ήταν κατ' εξοχήν παραλιακός λαός, πρωταθλητές εμπορίου και ψαρέματος. Οι Ιλλυριοί ήταν χερσαίος λαός υπέροχοι κτηνοτρόφοι, αλλά και έμπειροι αγρότες. Οι εργασίες ήταν χωρισμένες, που μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι τρόποι ζωής αυτών των δυο εθνών συμπληρώνανε ο ένας τον άλλον συμμορφώνοντας έτσι ένα διεθνές συμβιοτικό σύστημα συνύπαρξης ίσως το πιο

παλαιό και πρωτόγονο που γνωρίζουμε. Αλλιώς πώς θα μπορούσαν οι Έλληνες να ιδρύσουν τις αποικίες τους κατά μήκος όλων των παραλιών της Μεσογείου, και να φτάσουν ως τη Μαρσιλία; Χωρίς ένα ήρεμο ιλλυρικό μετώπισθεν; Θα μπορούσε κανείς να φανταστεί τους Έλληνες σαν εποικιστές, κυρίαρχους ολοκλήρου του μεσογειακού κόσμου; Σαν πρόσφυγες, ίσως, ναι.

Και οι δυο λαοί ξέρουν καλά πώς με τον εχθρό που ριζώνει στα σύνορα, οι ακτινοβολίες εξασθενούν και οι πολιτισμοί παρακμάζουν.

Η Αλβανία της κομμουνιστικής πενηνταετίας δεν είναι η Α' παντοτεινή Αλβανία, όπως και η Ελλάδα της Κοινής Αγοράς δεν είναι η παντοτεινή Ελλάδα. Αυτές οι φάσεις έφεραν ραγδαίες αλλαγές προπαντός εκεί που αυτές οι αλλαγές ήταν βίαιες με αποτέλεσμα η πλειοψηφία των διαδικασιών να παραμείνει ατέλειωτη είτε από έλλειψη χρόνου, είτε από έλλειψη ιστορικής λογικής. Οπωσδήποτε τα αποτελέσματα είναι ανώριμα και αμφίβολα. Οι παλαιές αξίες της έμφυτης παράδοσης αισθάνονται άσχημα μέσα στο νέο τσόφλι που υπακούει στο νόμο της μόδας, της κατανάλωσης, της μίμησης και της φυγής από τον εαυτό σου. Η πτώση του κομμουνιστικού παραπετάσματος έριξε στην αρρένα καινούριες δυνάμεις και καινούριους χώρους που επιβάλλεται να ενταχθούν σε καινούριες λογικές ισορροπιών.

Το 1990 κατέρριψε δια παντός στην Ευρώπη τη θεωρία της κλειστής ευημερίας και της κλειστής φτώχειας. Η ευρωπαϊκή Ήπειρος γνώρισε αυτό τον αιώνα δύο φρικτές καταστροφές των οποίων τα αίτια ήταν οι άνισες εξελίξεις και οι κλειστοί χώροι.

Έτσι λοιπόν, η Ιστορία είναι μια κουτσομπόλα. Δείχνει εκεί που υπάρχουν συγκρούσεις, πόλεμοι, θεομηνίες κτλ. Εκεί που τα πράγματα εξαλίσσονται ομαλά, φυσιολογικά, αυτή σωπαίνει διότι δεν βρίσκει αντικείμενο. Με το πέρασμα του χρόνου η ιδέα της σιωπής υποβάλλει την ιδέα του κενού. Το κενό αυτό του τίποτα. Και το τίποτα δεν είναι ανθρώπινο. Μόλις βγαίνουμε σε ένα έδαφος που αποκλείει το ανθρώπινο στοιχείο, δεν είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς τι μπορεί να προκύπτει εκεί.

Οι αρχαίοι αποκαλούσαν την Ιστορία "δασκάλα ζωής". Τους πολέμους και τις συγκρούσεις τους, θωρούσαν ως περιπτώσεις στο δικό τους πίνακα των περιεχομένων. Αυτοί δίνανε σημασία στην ανάπτυξη στο εμπόριο, στις συναλλαγές, στις διοικητικές επιγραφές και στον τρόπο κυβερνήσεως. Η αμαρτία του πειρασμού προς την αίσθηση όμως είναι ένα κομμάτι που ακόμα δεν έχει ειπωθεί πόσο μεγάλο είναι στο μήλο του Αδάμ. Κι αυτό μας κάνει να ξεχάσουμε πως οι Ιλλυρο-Αλβανοί και οι αρχαίοι και μοντέρνοι Έλληνες ήταν ευτυχι-

σμένοι λαοί. Ποτέ ο Άρης δεν κατόρθωσε να τους βάλει σε αντίθετα χαρακώματα για να αλληλοσφαχτούν.

Κατά τ' άλλα, όλα τακτοποιούνται στις καθημερινές διαδικασίες της ρουτίνας από τη συνείδηση που ζούμε κάτω από τον ίδιο ήλιο.

Μα ποιος θα βγει να μας τα πεί όλα αυτά που η κακοπροαίρετη Ιστορία εξακολουθεί να τα καλύπτει με σιωπή;

Οι διανοούμενοι - ένα είδος προς εξαφάνιση;

Η εποχή μας φαίνεται να έχει βρει πλήρως, ποια είναι η θέση του διανοούμενου, του πνευματικού ανθρώπου. Μεγάλοι και περιβόητοι πολιτικοί είναι και διανοούμενοι. Οι δικτατορικές περιόδους χαρακτηρίζονται από τον πραγματικό αποκλεισμό των διανοούμενων στα καθήκοντα της διοίκησης της πολιτείας. Δεν πρέπει να είναι τυχαίο που στις κυβερνήσεις των δύο χωρών εμφανίζονται πραγματικοί πνευματικοί άνθρωποι όπως καλλιτέχνες, γιατροί, επιστήμονες, ιστοριολόγοι κτλ. Σε αρμονία με το πνεύμα της εποχής μας, αυτά τα γεγονότα έχουν δημιουργήσει άλλο έναν θετικό παράγοντα στην ευέλικτη επίλυση των δυσκολιών. Οι διανοούμενοι είναι άνθρωποι ευρέων όψεων, επηρεάζονται από τη σύγχρονη σκέψη, δείχνουν μεγάλη ευαισθησία στις αλλαγές και πάνω απ' όλα είναι εραστές της ειρήνης (ειρηνόφιλοι).

Μ' όλες αυτές τις ιδιότητες που έβαλα στη σειρά ο διανοούμενος μπορεί να είναι απλώς ένας εμπνευσμένος, ένας βουκολικός πολίτης, ή τέλος πάντων, ένας πνευματικά συνταξιούχος. Όλα αυτά όμως χωρίς το κουράγιο δεν είναι παρά μόνο ένα τίποτα.

Το βιβλίο του Κουμπάτη εγώ το λέω θαρραλέο. Σαν πολίτης του κόσμου, τώρα και πάντα, εδώ και παντού, ο συγγραφέας ξεκινά τη διήγησή του αγγίζοντας παντοτεινά και σημαντικά πράγματα, ανθρώπινα. Ταξίδι, επαφές, παρατήρηση, πάλι συνάντηση σε μια ατελείωτη αλυσίδα ανθρωπίνων επαφών με γνωστούς και μη παντού αποκαλύπτοντας ουσιαστικά έχοντας σαν πυξίδα τη θερμότητα του συναισθηματικού δεσμού με την Lulieta τη σύζυγό του.

Το άγνωστο και το δύσκολο κι εγώ τα βλέπω σαν βουνό. Αν η πλαγιά του βουνού είναι ξερή, γυμνή ή καμένη, ευκολότατα εγώ μπορώ να βγάλω το συμπέρασμα ότι αυτό το βουνό είναι άσχημο. Ο Κουμπάτης διέκρινε ένα λουλούδι πάνω σ' ένα βράχο, το έκοψε, το έβαλε στα χείλη του και είπε: *Αυτό το βουνό είναι καλό*. Και για τη μεγάλη μου απορία, άρχισε να σκάβει γαλαρίες στο βάθος του βου-

νού γυρεύοντας θησαυρούς που η διόρασή του από καλλιτέχνη και διανοούμενο του τους φέρνει για βέβαιους.

Οχι επειδή το σεμνό περιεχόμενο αυτού του βιβλίου κάπως κάνει κοντραπούντο στην ολοφραστικότητα των ΜΜΕ, μα επειδή αυτό αναλαμβάνει, με πρόχειρα μέσα να ανοίξει γαλαρίες στο βουνό μόνο και μόνο το βουνό μην είναι πια άγνωστο και δύσκολο, εγώ θεωρώ το βιβλίο του Κουμπάτη και τον ίδιο τον Κουμπάτη, θαρροραλέο. Και δέχτηκα ευχαρίστως να γράψω αυτό τον πρόλογο.

Η γνώμη μου είναι ότι οι πνευματικές συναλλαγές πρέπει να οδηγούνται στις καινούριες ελληνο-αλβανικές σχέσεις. Δυστυχώς γι' αυτό το στάδιο, αυτές είναι ελάχιστες. Το σκεπτικό μου είναι κιόλας ότι αυτές τις σχέσεις δεν πρέπει να τις δούμε σαν εξαρτώμενες και οργανώσιμες από τις αντίστοιχες πολιτείες. Οι ίδιοι διανοούμενοι - αναφέρω εδώ τη φράση του φίλου μου. Ντ. Κουμπάτη - με τη δική τους πρωτοβουλία πρέπει να κάνουν μια "Εισβολή" στον ελληνικό κόσμο με τα γραπτά τους, με τις σκέψεις και την παρουσία τους.

Η παρουσία μιας πληθώρας από αλβανούς διανοούμενους οι οποίοι ζούν σήμερα στην Ελλάδα δεν ασθάνεται σαν πνευματική παρουσία, πιο πολύ αυτή αισθάνεται σαν αιχμή από δυσारेστημένους για τις μη πνευματικές δουλειές με τις οποίες ασχολούνται. Αυτή η διαμαρτυρία ας έρθει υπέρ αυτών εκ μέρους των Ελλήνων συναδέλφων τους. Αυτοί πρέπει τώρα πια να δημιουργήσουν κάτι δικό τους και αυτό το κάτι να πιάσει θέση και να γίνει αντικείμενο. Αλλιώς αυτές οι σχέσεις δεν θα ξεπεράσουν τα όρια της φιλανθρωπίας για την οποία επίμονα πιστεύω ότι οι αληθινοί Αλβανοί διανοούμενοι δεν έχουν καν ανάγκη.

Πρέπει να δεχόμαστε ότι η αμοιβαία ελληνο-αλβανική γνωριμία παριστάνει ελλείψεις και αδιαφορία. Διαπιστώνουμε ότι ο αλβανικός κόσμος γνωρίζεται λίγο και λάθος, ενώ ο σύγχρονος ελληνικός κόσμος υποχρεωτικά και αντικειμενικά αποκαλύπτεται για όσους Αλβανούς ζουν εδώ πέρα αυτά τα τελευταία 5 - 6 χρόνια. Εάν η μη-γνωριμία είναι αμαρτία, η μερική γνωριμία είναι ούτως ή άλλως ελάττωμα. Αρα οι ελληνο-αλβανικές σχέσεις είναι προς το παρόν ελαττωματικές, αυτές κουτσαίνουν. Σ' αυτά τα τελευταία 50 χρόνια γεννήθηκαν και ωρίμασαν τρεις γενιές ανθρώπων οι οποίες είτε έζησαν ένα ολοκληρωμένο μπλακ - άουτ πληροφοριών, είτε ποτίστηκαν με θεωρίες και προκατασκευάσματα που θυμίζουν προπαγάνδες της πρώτης δεκαετίας αυτού του αιώνα.

Εξάλλου δεν πρέπει να ξεχαστεί το γεγονός ότι τα ελληνο-αλβανικά σύνορα ήταν μια από τις πιο τεντωμένες γραμμές του ψυχρού πο-

λέμου. Αφ' ενός η ασιατική εκδοχή της πιο ακραίας αριστεράς και αφ' ετέρου, μια ακραία αναχρονιστική ελευθεροκτόνος δεξιά, είχαν δηλητηριάσει ασταμάτητα αυτή την ζώνη αναπνοής μεταξύ των δύο λαών η οποία ομάλα έπρεπε να είναι γέφυρα συναλλαγών και πόρτα επαφών. Ματαιίως προσπαθούσα να εξηγήσω σε ένα φίλο μου Έλληνα ότι η στεγανοποίηση των ελληνο-αλβανικών συνόρων εκ μέρους του αλβανικού κομμουνιστικού καθεστώτος απορροφούσε σημαντικό μερίδιο από τον προϋπολογισμό αυτού του κράτους, πράγμα που υποχρεωτικά συνέβαλλε στην πολυμερή κατάντια μας.

Σύμφωνα με την αφελή λογική του οι Αλβανοί έπρεπε να ζήσουν αιωνίως κάτω από αυτή τη δικτατορία ούτως ώστε οι Έλληνες να προκόψουν και διαπρέψουν χωρίς σκοτούρες έχοντας στα βόρεια σύνορα έναν γείτονα χίλια χρόνια πίσω και ένα εκατομμύριο χιλιόμετρα κοντά(!).

Η περίοδος του ψυχρού πολέμου είναι ίσως η μόνη περίοδος μιας ελληνο-αλβανικής αντιπαράθεσης. Πάνω στο αιώνιο υπόστρωμά του της φυσιολογικής φιλίας και συνεργασίας, αυτή η αντιπαράθεση μιας έφερε τη γεύση του παραλόγου.

Θεωρώ ότι η στάθμιση των πνευματικών σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες είναι κατώτερη απ' ότι ήταν στη δεκαετία του '30. Αφαιρώντας από το γεγονός που θα αναφέρω κάθε ενδεχόμενο πολιτικής σκοπιμότητας, ο μέγας Αλβανός διανοούμενος εθνικός ποιητής Gjérgi Fishta, (για τους Αλβανούς ο Fishta είναι περίπου σαν τον Παλαμά για τους Έλληνες) κλήθηκε στην Αθήνα και του δόθηκε το παράσημο του "Φοίνικα".

Αυτό το γεγονός μας λέει ότι πριν 60 χρόνια κορυφαίοι πνευματικοί παράγοντες από τις δύο χώρες γνώριζαν και δέχονταν ο ένας τον άλλον. Στην εποχή μας γνωριμία και παραδοχή δύσκολα σμίγουν μαζί. Η συνεργασία που έπρεπε να περπατήσει επάνω σ' αυτά τα δύο πόδια, κουτσαίνει. Ομως η γνωριμία δεν είναι πάθος και η παραδοχή δεν είναι συνθηκολόγηση.

Για την ώρα θα μας ταίριαζε αυτός ο χαρακτηρισμός: μακρινοί γείτονες, ψυχροί φίλοι.

Μαζί με τα ξερά, καίγονται και τα χλωρά

Είναι τώρα πια χρόνια που ακούω αυτή την παροιμία. Την άκουσα κατά λέξη παρόμοια και στην Ελλάδα. Συμπεραίνω: η βάση αυτών των δυο κοινωνιών είναι χωριάτικη. Ο Χριστός όμως λέει: «Δό-

στε στον Καίσαρα, αυτό που ανήκει στον Καίσαρα». Τι είμαστε λοιπόν; Χριστιανοί ή χωριάτες; Απαντάω: Διστακτικό μίγμα με ευάλωτο κατά περίπτωση ποσοστό στοιχείων.

Η Αλβανοί είναι ένας ανάδελφος λαός σαν τους Έλληνες, οι μικρότεροι των Βαλκανίων, οι τελευταίοι των Βαλκανίων στην ιστορική πορεία και στις κοινωνικές εξελίξεις. Το στένεμα της ιλλυρικής έκτασης στα εδάφη της σημερινής Αλβανίας συνδέεται κυρίως με τον ερχομό των Σλάβων στα Βαλκάνια και σαν γεγονός αυτό πρέπει να έχει κάτι να πει στο πληγωμένο στήθος του ελληνικού φίλου λαού, να του πει τουλάχιστον ότι δεν είναι μόνος αυτός που θρηνεί χαμένες πατρίδες. Το Κόσοβο, το πιο ζωντανό και πονεμένο μέρος αυτής της τραγωδίας, στη διάρκεια της δεκαετίας που προηγήθηκε των μαχών των Αλβανών για πλήρη ανεξαρτησία από τους Τούρκους, ήταν η πιο "θερμή περιοχή" εστία της μεγάλης λαϊκής εξέγερσης που ανάμφιβόλα παρέπεμψε στην κήρυξη το 1912 του πρώτου αλβανικού ανεξάρτητου κράτους της μοντέρνας εποχής. Το 1913 τα σερβικά στρατεύματα, μπήκαν εκεί που και παραμένουν ως τώρα, με την ποιότητα του κατακτητή. Θα 'ταν σαν η Πελοπόννησος του Κολοκοτρώνη μετά από τη λαμπερή εποποιΐα των μαχών της ελληνικής επανάστασης να παρέμενε εκτός συνόρων του ελληνικού κράτους στα χέρια ενός καινούριου εισβολέα.

Η περίοδος του υπαρκτού σοσιαλισμού έφερε τεράστιες ηθικές καταστροφές. Συκοφαντήθηκαν φιλίες, παραχαράχτηκαν γεγονότα, η παράδοση της "μπέσας" και της πατριαρχικής οικογένειας καταστράφηκαν χωρίς αντικατάσταση.

Ο Αντίχριστος κατοικούσε στα Τίρανα. Η προπαγάνδα του καθεστώτος μιλούσε για μια ύπουλη ισότητα. Ο νόμος της ισότητας εννοούσε την ισότητα στη φτώχεια, όχι στα πλούτη. Ολόκληρες γενιές νέων ανθρώπων μαράθηκαν χωρίς να μπορέσουν να πραγματοποιήσουν ένα όνειρο ζωής. Η συνείδηση έβραζε. Η εκ των έσω πίεση είχε δημιουργήσει νοσηρές εντάσεις, σίγουρα αντικείμενο ψυχανάλυσης.

Το άνοιγμα ήρθε απότομο, ανελεγχόμενο στην αρχή, ανεξέλεγκτο κατόπιν. Η φυγή έγινε, ο υπότιτλος της εποχής, η εγγύηση της μη ανάστασης του βρουκόλακα, το φάρμακο που θα 'σβηνε από τη μνήμη, τα οικεία εκτρώματα. Η δικατοτορία την είχε χωρίσει την αλβανική κοινωνία σε δύο μεγάλες τάξεις: σε δειλούς πολιτισμένους από τη μια μεριά, και σε αμόρφωτους, θρασείς απ' την άλλη. Οι Έλληνες γνώρισαν αυτούς τους τελευταίους οι οποίοι την παραμονή τους στην Ελλάδα και τις αργές διαδικασίες της προσαρμογής τις ζήσανε σαν μια καινούρια δικτατορία.

Συχνά οι αντιδράσεις ήταν έσχατες. Στο παλαβό τρέξιμο για να φύγει από τον εαυτό της η Αλβανία εξέθεσε διεθνώς την πιο απάνθρωπο πλευρά της.

Η κομμουνιστική Χιροσίμα δεν θα σκότωνε μόνο την ημέρα της έκρηξης. Αυτή ήταν η τραγωδία. Το δράμα θα παιζόταν έπειτα. Ιδού το δράμα.

Προσπαθώ να εξηγήσω, όχι να δικαιολογήσω. Έχω ακούσει πολλές Κασσάνδρες στις δύο όχθες. Δεν θέλω να μελετήσω τις κομψές παρομοιώσεις αυτών που τις ελληνο-αλβανικές σχέσεις τις βλέπουν υπό την οπτική του ποιήματος το Pirevert «Τα θαύματα της ελευθερίας». Αυτοί που πάνε μπροστά αποτελούν αντικείμενο μίμησης, όχι ζηλοφθονίας. Ο άνθρωπος έγινε τέτοιος διότι έμαθε να διακρίνει, να συγκρίνει. Στα ελληνικά η λέξη "συγκεκριμένος" σημαίνει αυτό που συγκρίνεται, ξεχωρίζει. Τα άλλα είναι αφηρημένα, σχεδόν ανύπαρκα. Γι' αυτό ποτέ δεν θα συμβιβαστώ ούτε με το λίκνισμα της σκέψης, ούτε με το μουδιασμένο μυαλό που για λόγους δικούς του έχασε ή δεν ήθελε να αποκτήσει το θεϊκό προνόμιο της διαφοροποίησης.

Ο Ντίνος Κουμπάτης εμπνέεται από βαθιά συναισθήματα δικαιοσύνης, όπου τα προσωπικά του κίνητρα δεν είναι παρά μια αφορμή. Πρωτοβουλίες σαν τη δική του εξυπηρετούν την καλοκαιρία.

Όλοι μας χρειαζόμαστε ηλιόλουστες μέρες.

PRIMO SHLLAKU

Καθηγητής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο της Σκόδρας
Ιούνιος 1996

Σημ. Συγγραφέα: Ο Primo Shllaku, γνώριζε από την οικογένειά του τα ελληνικά και τα τελειοποιεί στην Ελλάδα. Τον πρόλογό του θεώρησα σωστό να παραθέσω όπως ακριβώς έγραψε, δίπλα στις ευχαριστίες μου.

Ντίνος Κουμπάτης

I

Χρειάζεται να σκέπτεσαι ανοιχτά κι ελεύθερα για να ξεριζώσεις από μέσα σου τις προκαταλήψεις αιώνων και την προπαγάνδα χρόνων που έχεις υποστεί από το Σχολείο, μέχρι την τελευταία Κυβέρνηση της χώρας σου, - της χώρας μου -, για να επισκεφθείς την Αλβανία και να γνωρίσεις τη ζωή και τους ανθρώπους της.

Ξεκινήσαμε από την Αθήνα την Πέμπτη 11 Ιανουαρίου του 1996, η γυναίκα μου κι εγώ με το απευθείας δρομολόγιο του πούλμαν για την Κακαβιά. Αν δεν ήταν αυτή, η γυναίκα μου, ίσως να μην επισκεπτόμουν την Αλβανία ποτέ. Δεν ήταν στο πρόγραμμά μου, ούτε καν στις επιθυμίες μου.

Κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει τι επιφυλάσσει ο χρόνος γι' αυτόν. Πολλοί άνθρωποι νομίζουν όμως πως γνωρίζουν. Ποτέ δεν ήμουν απ' αυτούς. Νωρίς κατάλαβα στη ζωή μου ότι λίγα πράγματα μπορούμε να προβλέψουμε για μας, για τους άλλους, για κάθετί.

Παντρεύτηκα πριν δυόμιση μήνες με μία Αλβανίδα που γνώρισα ενάμιση χρόνο πριν, στην Ελλάδα. Ήταν υποχρέωσή μου να γνωρίσω τους δικούς της και τη χώρα της. Ήταν επιθυμία μου πια να γνωρίσω και όσο μπορούσα έναν άλλο πολιτισμό, για τον οποίο πίστευα ότι ήταν συγγενής με τον δικό μας, αν πραγματικά η παράδοση ότι η μισή Αλβανία ήταν ελληνική από αρχαιοτάτων χρόνων, δεν ήταν μύθος. *Και η άλλη μισή;*

Τον τελευταίο χρόνο, διάβασα και μετέφερα στον ραδιοφωνικό σταθμό που διεθύνω* το πόνημα του νομικού και προέδρου του Συνδέσμου Αρβανιτών Ελλάδος κ. Αριστείδη Κόλλια «Οι Αρβανίτες και η καταγωγή των Ελλήνων» (Αθήνα, έξη εκδόσεις, σελ. 532). Κατά πόσον ο συγγραφέας είχε δίκιο, θα προσπαθούσα να το διαπιστώσω μόνος μου, όπως διεπίστωσα κι άλλα πράγμα-

* "Η Φωνή της Σαλαμίνας"

Μικροκαταστήματα σχεδόν "ατομικής χρήσης" ξεφυτρώνουν σε κάθε γωνιά κυρίως των μικρών πόλεων, όπου οι φίλοι και γείτονες είναι κυρίως οι καταναλωτές.

Με λίγα ελληνικά χρήματα να έρθεις στην Αλβανία, νιώθεις πλούσιος. Κι όσο πιο πλούσιος νιώθεις, τόσο πιο πολύ καταλαβαίνεις πόσο φτωχοί είναι οι Αλβανοί. Τόσο φτωχοί που κάποιοι απ' αυτούς αναγκάζονται να κλέψουν μέσα στην ίδια τους τη χώρα, μέσα στην ίδια τους την πόλη. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και στην Ελλάδα κι αν έχουν τα λεφτά του Έλληνα περισσότερη αξία, κι αν μπορούν οι Έλληνες να βιώσουν μια καλύτερη ζωή. Είναι κάποιοι Αλβανοί που δεν αντέχουν να περιμένουν την πραγματοποίηση του μεγάλου οράματος. Η Αλβανία σήμερα πληρώνει τα χρέη της των περασμένων πενήντα χρόνων. Και προσπαθεί ν' αποταμιεύει το μέλλον της. Όσοι λαοί έζησαν μ' υπομονή, ποτέ δεν έχασαν...

III

Η πρώτη εντύπωση για έναν ξένο που μπαίνει στην Αλβανία, πριν κατέβει σε μια πόλη, σ' ένα χωριό, ακόμη περνώντας απέξω, είναι πως οι Αλβανοί έχουν λύσει το οικονομικό τους πρόβλημα! Σε πολλά μπαλκόνια, σε πολλές ταράτσες, βλέπεις δορυφορικές κεραίες και στους δρόμους να κυκλοφορούν πολυτελέστατα και ακριβά αυτοκίνητα. Η αντίθεση με την πραγματικότητα, είναι χτυπητή.

Οι Αλβανοί, κλεισμένοι στα σπίτια, έχουν ανάγκη της συντροφιάς της τηλεόρασης. Οι δικοί τους που δουλεύουν κάτω από το κράτος του φόβου στις ξένες χώρες, δεν κλέβουν πάντα. Δουλεύουν τίμια και τον ιδρώτα τους τον επενδύουν στις ανάγκες της οικογένειας. Τους αγοράζουν τηλεοράσεις, ψυγεία, ηλεκτρικές κουζίνες, πλυντήρια... Γι' αυτό δουλεύουν, γι' αυτό ξενιτεύονται... Η ζωή προχωρά, οι ανάγκες της είναι μεγάλες, η οικογένεια που τόσο υπέφερε, πρέπει να χαρεί... Να χαρεί από τα παιδιά της που δουλεύουν στις οικοδομές, που κοιμούνται στα για-

Δορυφορικές τηλεοράσεις σε πολλά σπιτικά στην Αλβανία. Ενώ τα κτίρια παραμένουν παλιά, απεριποίητα, ένεκα οικονομικών δυσχεριών τώρα που αποτελούν πλέον ιδιοκτησία των κατοίκων τους.